

UNIwersYTET
WARSZAWSKI

WYDZIAŁ
ARCHEOLOGII
Uniwersytet
Warszawski

Wydział
Polonistyki
Uniwersytetu Warszawskiego

WYDZIAŁ
ARTES LIBERALES

Wydział Historii
Uniwersytetu Warszawskiego

IV STUDENCKO-DOKTORANCKA KONFERENCJA NAUKOWA

KONFA

ARCHEOLOGIA I FILOLOGIA KLASYCZNA
INTERDYSCYPLINARNE SPOJRZENIE NA PRZESZŁOŚĆ

10:00

29.10.2022

O KONFERENCJI:

Zarówno archeolodzy, jak i filolodzy określane mianem „klasycznych”, prowadzą badania nad dziedzictwem świata antycznego. Z pozoru ich doświadczenia badawcze wydają się całkowicie odmienne – podczas gdy archeolodzy badają pozostałości antycznej kultury materialnej i sztuki w oparciu o znaleziska pochodzące z wykopalisk, praca filologów dotyczy ówczesnej historii, kultury i duchowości, poznawanych przez pryzmat zachowanych źródeł literackich.

Niewątpliwie żyjemy w dobie postępującego zawężenia specjalizacji naukowych. Tym samym interdyscyplinarne badania łączące nowoczesną archeologię klasyczną z osiągnięciami współczesnej filologii klasycznej, stanowią wyjątkową okazję, by spojrzeć na antyk z szerszej perspektywy. Dzięki pracy archeologów filologowie klasycy zyskują dostęp do niepublikowanego dotychczas materiału językowego, który wykracza poza kanon analizowanych tekstów autorów antycznych. Inskrypcje, monety, odciski stempli budowlanych, lampki terakotowe i inne kategorie znalezisk zaliczane są do grupy tzw. *Instrumenta domestica*, zawierają treści, które stanowią kluczowe źródło do badania nieliterackiego wariantu języków klasycznych. Natomiast w związku z faktem, że coraz mniej archeologów dysponuje praktyczną znajomością łaciny i greki, pomoc filologów przy przeszukiwaniu tekstów antycznych w celu zebrania wzmianek dotyczących badanego stanowiska archeologicznego, przebiegu wydarzeń historycznych, czy dziejów społeczno-politycznych regionu, staje się nie tylko coraz bardziej uzasadniona, a wręcz nieodzowna. Współpraca między obiema dyscyplinami może być także pomocna w badaniach nad historią archeologii jako dyscypliny naukowej, a także dziejów zainteresowań starożytnych i kolekcjonerstwa epoki nowożytnej, jak również recepcji antyku w sztukach pięknych. Stale rozwijające się nowe gałęzie nauki sprawiają, że w pracy zarówno archeologa, jak i filologa przydatne mogą okazać się powiązania z innymi specjalistami. Wierzmy, że dzięki prowadzonym wspólnie badaniom i interdyscyplinarnemu podejściu do nauki, jesteśmy w stanie przedstawić dzieje ludzkości w szerszym kontekście, rzucić nowe spojrzenie na dobrze już znane artefakty, teksty i stanowiska wykopaliskowe, a także zainspirować kolejne pokolenia do dalszych poszukiwań.

Celem naszej konferencji jest prezentowanie najnowszych odkryć, a także analizowanie dobrze znanych tematów z perspektywy badań prowadzonych interdyscyplinarnie. Do udziału w konferencji zapraszamy nie tylko archeologów i filologów klasycznych, ale także przedstawicieli innych dziedzin, chcących spojrzeć na przeszłość z perspektywy swojej specjalizacji, takich jak na przykład historycy, kulturoznawcy, psychologowie, czy informatycy.

Biorąc za punkt wyjścia popularyzację współpracy między młodym pokoleniem archeologów i filologów klasycznych, Koło Naukowe Młodych Klasyków oraz Międzywydziałowe Towarzystwo Badań i Ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturowego HUMANICA działające przy Uniwersytecie Warszawskim, po raz kolejny, serdecznie zapraszają do wysłuchania referatów dotyczących przykładów współpracy i wzajemnego dorobku archeologii klasycznej w badaniach filologicznych, jak i filologii klasycznej w badaniach archeologicznych.

PROGRAM

GODZINA	PROGRAM	TYTUŁ	AUTOR	AFILIACJA
10:00 – 10:05	Otwarcie konferencji	Powitanie prelegentów i słuchaczy. Krótkie wprowadzenie do poruszanych tematów		
10:05 – 10:45	Wykład Inauguracyjny	<i>Monte Testaccio największe śmietnisko Italii</i>	prof. dr hab. Iwona Modrzewska-Pianetti	Uniwersytet Warszawski
10:45 – 10:55	Dyskusja	Czas na zadawanie pytań zaproszonemu gościowi i dyskusję		
10:55 – 11:15	Wykład	<i>„Νικολάω στρατηγῷ Σικελίας” – pieczęć nieznanego stratega temu Sycylii?</i>	mgr Emil Malewicz	Anthropos Szkoła Doktorancka IPAN
11:20 – 11:40	Wykład	<i>Działalność budowlana Septymiusza Sewera w Mezji Dolnej, czyli kilka słów o akcji odbudowy dróg w 200 roku</i>	mgr Adrianna Gizińska	Uniwersytet Warszawski
11:40 – 12:00	Wykład	<i>Kiedy brakuje źródeł pisanych: próby zidentyfikowania bizantyjskiego kościoła w Dereagzi</i>	mgr Evelina Kachynska	Anthropos Szkoła Doktorancka IPAN
12:00 – 12:20	Wykład	<i>Imiona koni wyścigowych w Imperium Rzymskim na przykładzie grecko-rzymskich defixiones agonistycznych</i>	lic. Szymon Łuczak	Uniwersytet Wrocławski
12:20 – 12:40	Dyskusja	Czas na zadawanie pytań prelegentom i dyskusję		
12:40 – 13:00	Przerwa kawowa	Przerwa kawowa / lunchowa – możliwość kontynuowania dyskusji dla zainteresowanych		
13:00 – 13:20	Wykład	<i>Heinrich Schliemann i Mykeny – między mitem a faktem</i>	lic. Justyna Chojecka	Uniwersytet Warszawski
13:20 – 13:40	Wykład	<i>Kikkuli, Ksenofont i Scytowie – Czyli jak XX - wieczne podejście do zapewnienia koniom dobrostanu stosowano w XIV wieku p.n.e.</i>	lic. Hanna Milewska	Uniwersytet Warszawski; Uniwersytet SWPS
13:40 – 14:00	Wykład	<i>Wokół sylwetki ks. Sebastiano Ciampi. O początkach zainteresowań archeologicznych w środowisku filologicznym Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego w latach 1817-1822</i>	Michał Mozyrski	Uniwersytet Warszawski
14:00 – 14:20	Wykład	<i>Warsztat pracy antycznego astrologa: podręczniki, astrologiczne plansze i kamienie planetarne</i>	Izabela Podlaska-Konkel	Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego; University of Wales Trinity Saint David
14:20 – 14:40	Dyskusja	Czas na zadawanie pytań prelegentom i dyskusję		
14:40 – 15:00	Przerwa kawowa	Przerwa kawowa / lunchowa – możliwość kontynuowania dyskusji dla zainteresowanych		
15:00 – 15:20	Wykład	<i>Grota Sybilli, dysk z Kume i srebrna moneta, czyli archeologia w służbie filologii klasycznej – profetyzm, który nie umiera.</i>	Adrianna Serczyk	Uniwersytet Jagielloński
15:20 – 15:40	Wykład	<i>Od Olimpii do Konstantynopola: geneza i znaczenie symbolu globus cruciger</i>	lic. Grzegorz Sus	Uniwersytet Jagielloński; Uniwersytet Wrocławski; Uniwersytet Opolski
15:40 – 16:00	Wykład	<i>Matrimonium czy gamos? Mażeństwo w wybranych tekstach antycznych teologów chrześcijańskich.</i>	mgr Tomasz J. Trzeciak	Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu
16:00 – 16:20	Wykład	<i>Personifikacje annony w mennictwie imperialnym</i>	lic. Wojciech Wierzbicki	Uniwersytet Gdański
16:20 – 16:40	Dyskusja	Czas na zadawanie pytań prelegentom i dyskusję		
16:40 – 17:00	Uroczyste zamknięcie konferencji	Uroczyste zakończenie konferencji i pożegnanie wszystkich uczestników		
LINK DO KONFERENCJI		https://fb.me/e/2jkigZj5C		

WYKŁĄD INAUGURACYJNY

prof. dr hab. Iwona Modrzewska-Pianetti

Wydział Archeologii

Uniwersytet Warszawski

Prof. dr hab. Iwona Modrzewska-Pianetti interesuje się metodami pomocniczymi w archeologii (geofizyką, fotointerpretacją), lychnologią, ceramiką rzymską, archeometrią w badaniach ceramicznych, handlem antycznym, kulturą materialną, a także archeologią Górnego Adriatyku i Laguny Weneckiej. Jest autorką wielu książek (w tym podręczników akademickich) dotyczących jej dziedzin zainteresowań. Jest również autorką kilkudziesięciu artykułów naukowych opublikowanych na całym świecie. Pani Profesor Iwona Modrzewska-Pianetti oprócz swoich zainteresowań naukowych jest także wspaniałym dydaktykiem i opiekunem studentów. Od lat sprawuje pieczę nad Kołem naukowym HUMANICA, inspirując kolejne pokolenia młodych archeologów, którzy zawsze mogą liczyć na Jej wsparcie.

Koło Naukowe HUMANICA

Monte Testaccio największe śmietnisko Italii

Siedem naturalnych wzgórz tworzy charakterystyczną panoramę Rzymu. Prawie w centrum miasta powstało ósme wzgórze usypane przez Rzymian ze skorup amfor. Dlaczego ta sztuczna góra powstała i przetrwała do naszych czasów będę wyjaśniać w trakcie mojej prezentacji. Opowieść bliższa pewnie będzie filologom niż archeologom, z których niewielu mogło współpracować z misją hiszpańską na Monte Testaccio. Należę do tych którzy brali udział w tych wykopaliskach, dlatego chcę podzielić się moim doświadczeniem. Monte Testaccio czekało na zainteresowanie archeologów około 100 lat, od kiedy H. Dressel na zaproszenie T. Mommsena poszukiwał fragmentów amfor ze stemplami i tych opatrzonych w *tituli picti*. W wyniku prospekcji sporządził pierwszą tabelę typologiczną amfor opublikowaną w XV tomie CIL. Od końca XIX wieku wiedza na temat amfor znacznie się wzbogaciła, co umożliwiła dalsze studia nad śródziemnomorskim handlem antycznym. Monte Testaccio to największe archiwum epigraficzne świata rzymskiego i świadectwo intensywności handlu Betyki z Rzymem od I w. p.n.e do początków V w. n.e.

KSIĘGA ABSTRAKTÓW

lic. Justyna Chojecka
Instytut Filologii Klasycznej na Wydziale Polonistyki
Uniwersytet Warszawski

Heinrich Schliemann i Mykeny – między mitem a faktem

O Henrichu Schliemannie powiedziano już wiele, przypisując mu najróżniejsze miana, od geniusza i innowatora po szaleńca i dewastatora. Jak bowiem należy oceniać odkrywcę legendarnej Troi, który jednocześnie odpowiada za nieodwracalne uszkodzenia wielu jej warstw? Nieco na uboczu tej dyskusji pozostają prace Schliemanna w Mykenach, dokąd zaprowadził go niemniej fantastyczny cel – odnalezienie grobu Agamemnona – co już wskazuje na tendencyjność prowadzonych tam badań.

Tym razem punkt odniesienia stanowiły nie tylko poematy Homera, lecz przede wszystkim „*Wędrówki po Helladzie*” Pausaniasza. Schliemann powążył się na nowatorską interpretację passusu dotyczącego Myken (Pauz. 2, 16, 7), w którym to groby Agamemnona i jego towarzyszy opisane są jako znajdujące się wewnątrz murów, a Klitajmestry i Ajgistosa poza nimi. Wcześniejsi badacze przyjmowali, że Pausaniasz miał tu na myśli zewnętrzne mury dolnego miasta, natomiast Schliemann uznał, że mowa o fortyfikacjach samej cytadeli. To nowe objaśnienie umiejscowiło wykopaliska w pobliżu Lwiej Bramy, co szybko zaowocowało odkryciem pięciu grobów szybowych w tzw. Okręgu Cmentarnym A. Znalezione przy ciałach bogactwa wskazywały na iście królewskie pochówki. Schliemann zatem, uznawszy, że osiągnął swój cel, ogłosił odnalezienie grobu Agamemnona, jego woźnicy, a także Kasandry i bliźnięt, która miała urodzić. Aby dopasować znaleziska do własnej wizji i oczekiwań, archeolog-amator to podążał krok w krok za słowami Pausaniasza, to znów ignorował jego przekaz, jako że „*Wędrówki po Helladzie*” wskazują również na lakońskie Amyklaj jako możliwe miejsce spoczynku Kasandry i Agamemnona. Ponadto dokładniejsze badania wykazały, że Okrąg Cmentarny A, w którym Schliemann dopatrywał się miejsca pochówku homeryckich bohaterów, pochodzi z XVI w. p. n. e., a zatem wyprzedza zakładaną datę hipotetycznej wojny trojańskiej o całe cztery wieki. W ten sposób antyczny tekst, zrozumiany na nowo, przyczynił się zarówno do dokonania niezwykle ważnego odkrycia, jak i do jego mylnej interpretacji.

Cel wystąpienia stanowi rozważenie, w którym momencie starożytne przekazy jeszcze pomagają badaczom, a w którym zaczynają już działać na ich szkodę.

mgr Adrianna Gizińska
Wydział Archeologii
Uniwersytet Warszawski

Działalność budowlana Septymiusza Sewera w Mezji Dolnej, czyli kilka słów o akcji odbudowy dróg w 200 roku

W badaniach nad systemem rzymskich dróg głównym źródłem informacji są kamienie milowe (miliaria), a wyryte na nich napisy dostarczają niezwykle ważnych wskazówek do poznania historii budowy oraz odbudowy poszczególnych odcinków.

Pozostałości rzymskich dróg w Mezji Dolnej są rzadkie, a większość znanych ich opisów pochodzi z końca XIX wieku. W ostatnich latach na podstawie analizy źródeł literackich, epigraficznych i archeologicznych udało się stworzyć hipotetyczną rekonstrukcję sieci komunikacyjnej prowincji. W tej kwestii niezwykle ciekawa wydaje się seria miliariów odkrytych w Mezji Dolnej datowanych na 200 r. n.e. Analiza tekstów oraz miejsca znalezienia zabytków dają ciekawy wgląd w prace budowlane przeprowadzone za panowania Septymiusza Sewera.

mgr Evelina Kachynska
Instytut Archeologii i Etnologii
Polska Akademia Nauk

*Kiedy brakuje źródeł pisanych: próby zidentyfikowania
bizantyjskiego kościoła w Dereağzi*

W miejscowości Dereağzi w południowej Turcji (na północ od miasta Demre) u podnóża gór znajdują się ruiny bizantyjskiego kościoła. Był to obiekt o pokaźnych rozmiarach, rozbudowanej bryle zewnętrznej oraz skomplikowanym rozplanowaniu przestrzennym. Na podstawie zachowanych elementów architektonicznych oraz dekoracyjnych możemy stwierdzić, że wzniesiono go w okresie środkowobizantyjskim. Podczas bardziej szczegółowych badań architektonicznych ustalono jego powiązanie ze szkołą konstantynopolitańską, na które wskazują zarówno pewne cechy konstrukcyjno-techniczne, jak i elementy dekoracji architektonicznej.

Ze względu na brak zachowanych inskrypcji oraz precyzyjnych opisów w źródłach bizantyjskich przez długi czas kościół pozostawał nieidentyfikowany. Sytuację dodatkowo komplikowały lokalizacja budowli – w oddaleniu od większych miast i osad oraz fakt powiązania ze stołecznym nurtem architektonicznym. Dla kogo więc mogła zostać wzniesiona świątynia o tak dużych rozmiarach? Pytanie pozostawało bez odpowiedzi przez długi czas, aż do momentu publikacji kolejnego tomu Tabula Imperii Byzantini. Po próbie identyfikacji kościoła jako katedry licyjskiej eparchii w Mastaurze jednak pozostaje wiele szczegółów, oczekujących na potwierdzenie.

W swoim referacie chciałabym na przykładzie kościoła w Dereağzi przedstawić problem związany z prowadzeniem badań przy braku źródeł pisanych, jak i trudności, pojawiające się na skutek pominięcia badań archeologicznych.

lic. Szymon Łuczak
Wydział Nauk Historycznych i Pedagogicznych
Uniwersytet Wrocławski

“Imiona koni wyścigowych w Imperium Rzymskim na przykładzie grecko-rzymskich defixiones agonistycznych.”

Nazewnictwo zwierząt w starożytności, choć znane z niektórych utworów literackich, poznajemy głównie za pomocą materiału inskrypcyjnego. W przypadku imion koni wyścigowych są to epitafia oraz zaniedbane przez polskich naukowców tabliczki magiczne przeciwko jeźdźcom i koniom, zwane zwyczajowo z łaciny *defixiones*. Imiona te przybliżają nie tylko zwyczaje panujące na gruntach cyrków rzymskich, lecz także w tłumaczeniu pokazują szczególne, niekiedy magiczne, znaczenie imion koni. Pozwalają również przyjrzeć się procesowi antycznego przekładu nazw własnych z greki na łacinę i odwrotnie, jak też prześledzić zmiany w sposobie zapisywania poszczególnych rzeczowników w tym wskazać ewentualne błędy w ich pisowni. Tabliczki poświadczają także zupełnie nowe imiona niewystępujące w żadnym innym typie źródeł wraz z ich interesującą deklinacją. Miejsca zaś występowania tabliczek, w grobach lub w zbiornikach wody, mogą się okazać przydatne dla badań archeologicznych.

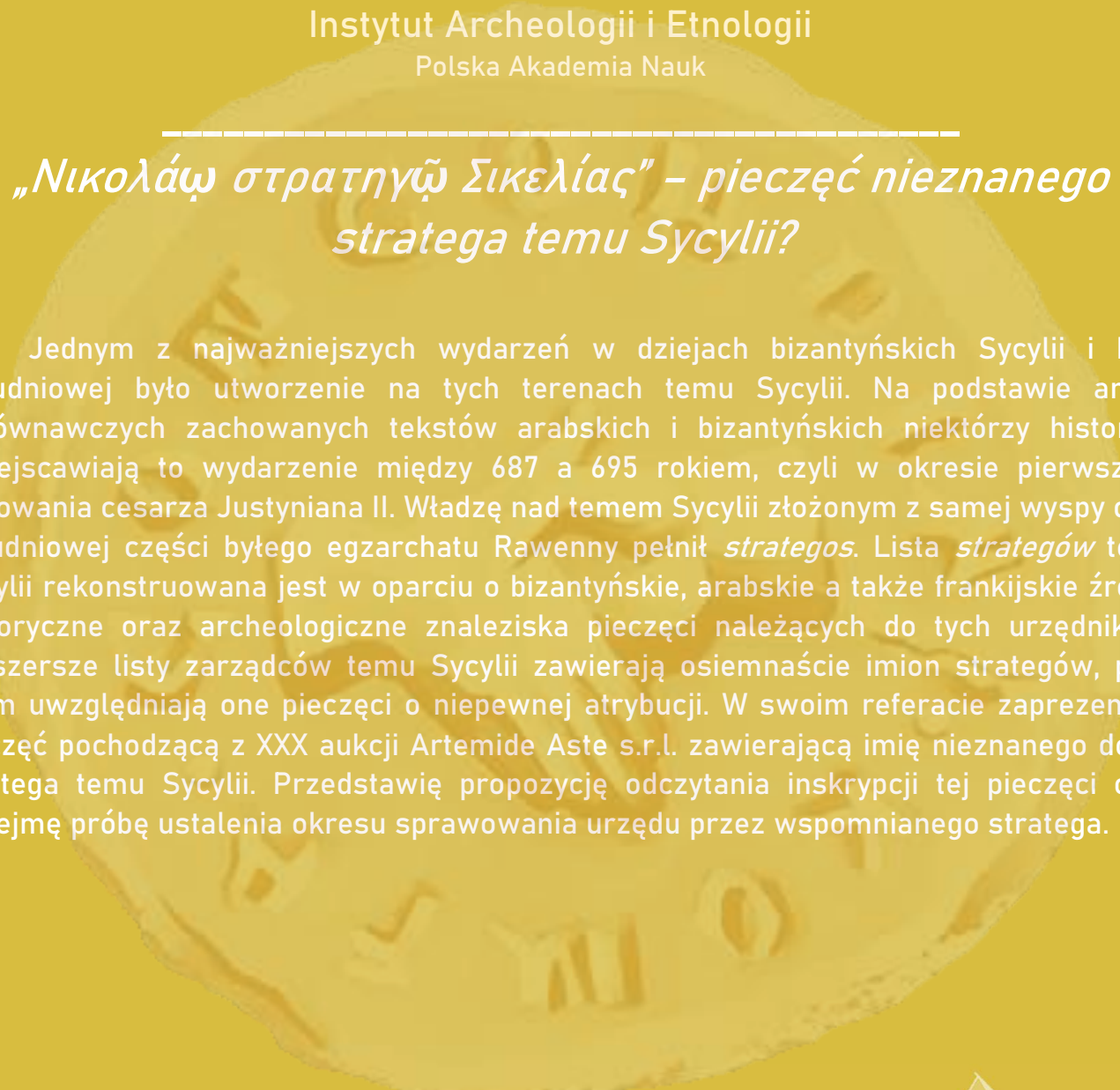
Referat ma na celu przybliżenie specyficznego dla środowisk cyrkowych nazewnictwa wierzchowców z perspektywy historycznej oraz filologicznej, lecz ma być również głosem w dyskusji nad relacją potocznej greki okresu cesarstwa z ludową łaciną. Referat został przygotowany w oparciu o ponad czterdzieści przetłumaczonych przez autora na język polski *defixiones*. Poskutkowało to utworzeniem szerokiej bazy imion koni, ich przekładem, analizą morfologiczną i semantyczną. Referat jest kontynuacją pracy licencjackiej autora pt.: *Grecko-rzymskie tabliczki magiczne jako źródło do historii wyścigów rydwanów w Rzymie*. Interdyscyplinarny charakter wystąpienia ma być odzwierciedleniem tak współcześnie pożądanego dialogu i kooperacji dyscyplin naukowych zajmujących się starożytnością: historii, filologii klasycznej, archeologii oraz religioznawstwa.

mgr Emil Malewicz
Instytut Archeologii i Etnologii
Polska Akademia Nauk

*„Νικολάω στρατηγῶ Σικελίας” – pieczęć nieznanego
stratega temu Sycylii?*

Jednym z najważniejszych wydarzeń w dziejach bizantyńskich Sycylii i Italii Południowej było utworzenie na tych terenach temu Sycylii. Na podstawie analiz porównawczych zachowanych tekstów arabskich i bizantyńskich niektórzy historycy umiejscawiają to wydarzenie między 687 a 695 rokiem, czyli w okresie pierwszego panowania cesarza Justyniana II. Władzę nad temem Sycylii złożonym z samej wyspy oraz południowej części byłego egzarchatu Rawenny pełnił *strategos*. Lista *strategów* temu Sycylii rekonstruowana jest w oparciu o bizantyńskie, arabskie a także frankijskie źródła historyczne oraz archeologiczne znaleziska pieczęci należących do tych urzędników. Najszersze listy zarządców temu Sycylii zawierają osiemnaście imion strategów, przy czym uwzględniają one pieczęci o niepewnej atrybucji. W swoim referacie zaprezentuję pieczęć pochodzącą z XXX aukcji Artemide Aste s.r.l. zawierającą imię nieznanego dotąd stratega temu Sycylii. Przedstawię propozycję odczytania inskrypcji tej pieczęci oraz podejmę próbę ustalenia okresu sprawowania urzędu przez wspomnianego stratega.

lic. Hanna Milewska

Wydział Archeologii
Uniwersytet Warszawski

Wydział Psychologii
Uniwersytet SWPS

*Kikkuli, Ksenofont i Scytowie – Czyli jak XX - wieczne
podejście do zapewnienia koniom dobrostanu stosowano
w XIV wieku p.n.e.*

Chociaż dyskusję o przestrzeganiu praw zwierząt i dbaniu o ich dobrostan podejmowano na świecie od XIII wieku na ziemiach polskich temat ten stał się głośny dopiero w XX wieku, między innymi za sprawą opublikowania w 1979 roku Listy Pięciu Wolności.

Współcześni psychologowie zwierząt, behawioryści i weterynarze prowadzą badania nad różnego rodzaju formami treningu i hodowli zwierząt w celu określenia najmniej inwazyjnych form koegzystencji człowieka i zwierząt. Ich badania są szczególnie istotne w kontekście jeździectwa i hodowli koni. Konie związane są z człowiekiem od ponad 6 000 lat, jako „żywa spiżarnia”, zwierzęta pociągowe, wierzchowce, nieodłączny element popularnych sportów, a także towarzysze. Współczesne jeździectwo kładzie coraz większy nacisk na zapewnienie koniom dobrostanu, zwłaszcza pod siodłem i w czasie treningu. Podejście to wydaje się całkowiłą nowością dla wielu jeźdźców, jednak wnioski do których dochodzą dziś naukowcy nie są tak nowatorskim podejściem, jakby się mogło wydawać. Celem tego wykładu jest zaprezentowanie zarówno archeologicznych znalezisk, jak i tekstów klasycznych prezentujących poziom wiedzy i świadomości odnośnie potrzeb koni, prezentowany przez ludzi żyjących w starożytności. Podczas wykładu dowiedzą się Państwo jakie metody hodowli zalecano w XIV wieku p.n.e., jak trenowano konie w V w. p.n.e., a także porównane zostaną współczesne „najwygodniejsze” dla konia siodła z modelami wykorzystywanymi w IV wieku p.n.e. Dzięki interdyscyplinarnemu spojrzeniu na jeździectwo, zaprezentowana zostanie zapomniana wiedza hipiczna, którą dziś na nowo odkrywają naukowcy.

Czy istnieje możliwość powiązania ze sobą archeologii, filologii klasycznej i psychologii zwierząt, tak aby każda z tych dziedzin mogła wnieść coś do swojego warsztatu? Na to pytanie postaram się odpowiedzieć podczas mojego wystąpienia.

*Wokół sylwetki ks. Sebastiano Ciampi. O początkach
zainteresowań archeologicznych w środowisku filologicznym
Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego w latach 1817-1822*

Niniejszy referat ma na celu próbę charakterystyki początków zainteresowań archeologicznych na Królewskim Uniwersytecie Warszawskim, ze szczególnym uwzględnieniem środowiska filologicznego. Analiza pierwszych prac dotyczących zagadnień z obszaru archeologii klasycznej na warszawskiej uczelni staje się interesującym przyczynkiem do naszkicowania powiązań archeologii z filologią klasyczną w początkach XIX wieku i umożliwia lepsze zrozumienie wspólnych wyzwań stojących przed tymi dziedzinami w wieku XXI.

Szczególna sytuacja archeologii klasycznej niecałe 200 lat temu zarówno w Polsce, jak i w całej Europie, wpływa bezpośrednio na ówczesne postrzeganie problemów archeologicznych z zupełnie innej perspektywy niż obecnie. „Królowa nauk o starożytności”, którym to mianem określano w omawianym okresie filologię klasyczną, poprzez wchłonięcie w obręb swoich badań całości antiquitates greckich i rzymskich rozszerzyła swe granice badawcze, a zarazem mimowolnie je spłyciła. Stała obecność tematyki kultury materialnej w pracach filologów w początkach XIX wieku stanowi o niegasnącym zainteresowaniu badaczy „archeologią”- jeszcze przed uznaniem odrębności tej dziedziny w nauce. Przedstawienie początków zainteresowań tematyką archeologii klasycznej w Warszawie musi być rozważone na tle nauki europejskiej i uniwersytetów w innych zaborach. Całość referatu, obierając za swój cel analizę pierwszych badaczy „archeologii” klasycznej wywodzących się ze środowisk filologicznych na Uniwersytecie Królewskim, orbituje wokół postaci sprowadzonego do Polski w 1817 roku księdza Sebastiano Ciampi. Ten ekscentryczny Włoch, wieloletni profesor „starożytności etruskich” na uniwersytecie w Pizie, swoimi badaniami antykwarycznymi doprowadza do pierwszego większego wybuchu zainteresowań quasi archeologicznych w środowisku filologów klasycznych w Kongresówce. Mimo krytyki z jaką spotykała się większość prac S. Ciampiego, w polskim społeczeństwie dokonało się pierwsze widoczne rozbudzenie entuzjazmu tematyką zabytków Grecji i Rzymu. W ramach referatu przybliżone zostaną główne zainteresowania i osiągnięcia badawcze ks. Ciampiego na tle ówczesnej nauki europejskiej.

Choć trudno nazwać autora „Feriae Varsavienses” badaczem oryginalnym, to jego przyczynki antykwaryczne niewątpliwie stanowią przełom w nauce warszawskiej, a zarazem ewidentny przykład zainteresowań archeologicznych w pracy naukowej filologów klasycznych.

Izabela Podlaska-Konkel

Instytutu Filologii Klasycznej
i Kulturoznawstwa

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Cultural Astronomy
and Astrology

University of Wales Trinity Saint David

Warsztat pracy antycznego astrologa: podręczniki, astrologiczne plansze i kamienie planetarne

Wiedza na temat antycznej sztuki stawiania i interpretowania horoskopów urodzeniowych i mundalnych dotarła do nas w postaci traktatów astrologicznych z początków naszej ery. *Astronomica* Maniliusza, *Tetrabiblos* Ptolemeusza, *Carmen astrologicum* Doroteusza z Sydonu, *Anthologiae* Wetiusza Walensa, *Matheseos* Firmikusa Maternusa, *Apotelesmatica* Hefajstiona z Teb pozwalają nam zapoznać się z teoretycznymi podstawami sztuki astrologicznej uprawianej w Egipcie, Grecji i Rzymie okresu hellenistycznego. Jednak brak wyczerpujących opisów interpretacji horoskopów sugeruje, że klienci antycznego astrologa dostawali opis swojego horoskopu urodzeniowego podczas spotkania. Zważywszy na skomplikowane techniki i wielowarstwowe znaczenia warunkowane przez zależności, jakie przy odczytywaniu elementów horoskopu astrolog musiał wziąć pod uwagę (planety, ich położenia w znakach zodiaku, wzajemne aspekty, umiejscowienie wobec kątów horoskopu i w konkretnych domach horoskopu), astrolog antyczny musiał posługiwać się swego rodzaju mapą, rysunkiem (których brakuje w podręcznikach i opisach horoskopów z tego okresu) i narzędziami pozwalającymi na odtworzenie schematu nieba podczas spotkania z właścicielem horoskopu.

Częściową odpowiedź na pytanie, jakimi narzędziami posługiwał się antyczny astrolog, dają opisy znalezione na greckich papirusach magicznych (np. PGM CX) oraz literackich przedstawieniach postaci astrologa przy pracy (np. w *Romansie o Aleksandrze*). Jednak to dopiero odkryte przez archeologów w drugiej połowie XX wieku plansze astrologiczne zrobione z kości słoniowej (między innymi w Grand we Francji), odpowiadające opisom z papirusów i literatury, oraz szczegółowa analiza kamieni planetarnych zachowanych ze starożytności, pozwalają zobaczyć w szerszej perspektywie warsztat pracy antycznego astrologa.

*Grota Sybilli, dysk z Kume i srebrna moneta, czyli
archeologia w służbie filologii klasycznej – profetyzm,
który nie umiera.*

Archeologię i filologię klasyczną można porównać do sióstr różniących się między sobą, lecz połączonych zamięrowaniem do antyku. Jednej trudno funkcjonować bez drugiej – a może byłoby to wręcz niemożliwe. Emily Vermeule wspomina o opozycji i współpracy *kurzu i słowa*, symbolizujących te dwie dziedziny. W swoim wystąpieniu przybliżę zabytki archeologiczne powiązane z Sybillą Kumańską, autorką przepowiedni o niebagatelnym dla Rzymu znaczeniu, wstawioną przede wszystkim przez Wergiliusza i Owidiusza. Postać wieszczki długo służyła np. do szerzenia propagandy rzymskiej.

Najważniejszą związaną z nią budowlą jest grota Sybilli w Kume, odkryta wiosną 1832r. przez Amadeo Maiuriego i zidentyfikowana jako miejsce starożytnych wyroczni na podstawie *Eneidy* oraz *Cohortatio ad Graecos*. Grota stanowi trapezoidalny dromos długi na około 131 metrów równoległy do stoku wzgórza i wycięta została w kamieniu wulkanicznym. Znajdująca się w niej ścieżka ma reprezentować drogę do mądrości. Po podaniu najważniejszych informacji przejdę do problemu metodologii Maiuriego, która przez wielu uznawana jest za wątpliwą.

Ważnym przedmiotem powiązanim z prorokinią jest brązowy dysk odnaleziony w Kume, pochodzący wedle niektórych (Guarducci) z VII w p.n.e., a według innych (Parke) z VI w p.n.e.. Napis na nim wskazuje na prymat kultu Hery nad kultem Apolla w tamtym miejscu. Co istotne, postać Sybilli pochodzi tak naprawdę z Samos, miejsca, w którym oddawano kult królowej bogów. Ostatnim obiektem, o którym wspomnę, jest srebrny denar (Crawford 411) z profilem Sybilli na jednej stronie, którego wytwórca to Lucjusz Manlius Torkwatus, znany rzymski polityk, w tamtym okresie zapewne jeden z *tresviri monetales*)

Pod koniec mojego wystąpienia przytoczę wiersz poety Carmine *Giordano At the cave of the Sibyl*. Jego podstawowym tematem jest trudność i niewygodna płynąca z posiadania wiedzy, która to może być prawdziwie niebezpieczna, dlatego łatwiej jest przyjąć konformistyczną postawę wobec otaczającego nas świata. Ostatni przykład podany przeze mnie stanowić będzie Grota Sybilli znajdująca się w Hoboken, powstała w roku 1832. na terenie posiadłości rodziny Stevensów. Na koniec zacytuję wypowiedź znanego archeologa Geoffrey'a Bibby'ego.

Lic. Grzegorz Sus

Instytut Filologii Klasycznej
Uniwersytet Jagielloński

Wydział Teologiczny
Uniwersytet Opolski

Kolegium Międzydziedzinowych Studiów Indywidualnych
Uniwersytet Wrocławski

*Od Olimpii do Konstantynopola: geneza i znaczenie
symbolu globus cruciger*

Podczas wystąpienia zostanie ukazana proponowana geneza symbolu globus cruciger (kula uwieńczona krzyżem). Do zrozumienia jego źródeł i znaczenia konieczne jest zatrzymanie się nad historią igrzysk olimpijskich oraz związanych z Olimpią zabytków, głównie monet oraz słynnego posągu Zeusa. Szczególna uwaga zostanie poświęcona Nike stojącej na kuli, którą trzyma w ręce wspomniane bóstwo. Następnie zostanie ukazany proces, który od rzeźby Zeusa poprzez przedstawienia władców (muzeum Petersburg) doprowadzi do chrześcijańskich posągów władców. W dalszej części za pomocą analizy niektórych passusów dzieł wczesnochrześcijańskich pisarzy, zostanie ukazany rozwój teologii krzyża oraz przyczyny połączenia się go (na podstawie podobieństwa znaczeń) z wizerunkiem Nike, rozumianym jako symbol zwycięstwa.

Wypowiedzi towarzyszyć będą zdjęcia różnych egzemplarzy globus cruciger, w tym okaza znalezionego na stanowisku archeologicznym na półwyspie Firuzköy przy jeziorze Küçükçekmece w Turcji.

Matrimonium czy gamos? Małżeństwo w wybranych tekstach antycznych teologów chrześcijańskich.

Już w czasach starożytnych widoczne były istotne różnice pomiędzy chrześcijaństwem wschodnim, które posługiwało się językiem greckim, a zachodnim, które używało języka łacińskiego. Nie chodziło bynajmniej o kwestie jedynie lingwistyczne, ale o całościowy dyskurs teologiczny.

Różnice między Rzymem a Bizancjum pojawiają się także w odniesieniu do ważnego elementu życia społecznego oraz religijnego, jakim jest małżeństwo. Choć chrześcijaństwo uznało je ostatecznie za jeden z siedmiu sakramentów dużo później, to już w okresie antyku związek małżeński stanowił przedmiot refleksji teologicznej oraz – nierzadko – gorących sporów między myślicielami.

Referat ma na celu, analizując wybrane teksty łacińskie oraz greckie, przedstawić poglądy starożytnych teologów dotyczące małżeństwa oraz ich rozwój. Pozwoli to na porównanie między Wschodem i Zachodem chrześcijaństwa, jeśli chodzi o podejście do tego zagadnienia. To z kolei doprowadzi do wniosku, że sposób spojrzenia na instytucję małżeństwa zależy w tym przypadku zarówno od specyfiki używanego języka, dominującej w danym obszarze filozofii, jak również od rozwoju doktrynalnego w innych gałęziach teologii dogmatycznej.

Przytaczane i analizowane fragmenty tekstów w językach oryginalnych pochodzić będą z następujących pism:

- Ignacy Antiocheński, Ad Polycarpum;
- Tertulian, De monogamia oraz Ad uxorem;
- Hipolit Rzymski, Philosophumena;
- Grzegorz z Nazjanzu, Epistola 193.;
- Ambroży z Mediolanu, Epistola ad Vigilium oraz De Abraham libri duo;
- Jan Chrysostom, Homilia 9.;
- Orygenes, Commentariorum in Matthaicum oraz Homiliae in Canticum canticorum;
- Atanazy Aleksandryjski, Epistola ad Amunem monachum;
- Syrycjusz, Epistola 36.

Personifikacje annony w mennictwie imperialnym

Rzym jako stolica *Imperium Romanum* wymagał w okresie swojej prosperity zaopatrywania mieszkańców miasta w ogromne ilości pożywienia, przede wszystkim w zboże. W interesie każdego kolejnego cesarza znajdowały się kwestie związane z wypełnieniem miejskich spichlerzy, przede wszystkim w celu utrzymywania pokój wśród najbiedniejszych mieszkańców Wiecznego Miasta. Od czasów Augusta aprowizacją Rzymu zajmowała się zorganizowana przez niego administracja, kierowana przez urzędnika ze stanu ekwickiego – prefekta annony (*praefectus annonae*).

W niniejszym wystąpieniu przytoczone zostaną kwestie związane z przedstawieniami annony w mennictwie cesarskim, począwszy od czasów Nerona, kiedy to po raz pierwszy mennica cesarska wyemitowała monety zawierające na rewersie personifikację tej bogini. Prześledzone zostaną zmiany w sposobach przedstawiania annony przez kolejnych władców Rzymu, a także innowacje wprowadzane przez nich w zakresie przedstawień rewersowych. Dodatkowo zaprezentowane zostaną przykłady monet, które odnoszą się do zaopatrywania stolicy *Imperium Romanum* i stanowią potwierdzenie relacji autorów antycznych w ich przekazach narracyjnych.

Przy omawianiu zagadnień numizmatycznych należy zwrócić uwagę również na kwestie dyskusyjne oraz problemy metodologiczne. Niejednokrotnie ze względu na brak odpowiedniej adnotacji w legendzie monetarnej występują problemy z prawidłowym określeniem tego co dana moneta w rzeczywistości przedstawia. Problemy te dotyczą również przedstawień annony, która często występowała w towarzystwie innych personifikacji. Nie wszyscy cesarze rzymscy emitowali numizmaty z wyobrażeniem annony. Fakt ten rodzi pytanie dlaczego niektórzy władcy decydowali się zrezygnować z tak istotnej kwestii. Innym interesującym zagadnieniem wydaje się częstotliwość emisji monet odnoszących się do zaopatrywania Rzymu w zboże, która zmieniała się w zależności od panującego. Bez wątpienia monety odnoszące się do annony stanowiły ważny element propagandy cesarskiej, nawiązujący do dobrobytu i zaangażowania imperatora w proces aprowizacji.

UNIWERSYTET
WARSZAWSKI

WYDZIAŁ
ARCHEOLOGII
Uniwersytet
Warszawski

Wydział
Polonistyki
Uniwersytetu Warszawskiego

WYDZIAŁ
HUMANISTYCZNY
Uniwersytetu Warszawskiego

Wydział Historii
Uniwersytetu Warszawskiego

konferencja.f.a@gmail.com

<https://rb.gy/64owdh>

